

<https://doi.org/10.62837/2025.10.362>

MAYA ƏHMƏDLİ
Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti
mayahmedli1965@gmail.com
ID:0000+0002+3791+9219

İNGİLİS DİLİNDƏ FEİLİN NÖVLƏRİ VƏ İFADƏ VASİTƏLƏRİ

Açar sözlər: feil, növ, kateqoriya, qrammatika, aktiv növ, passiv növ

Ключевые слова: глагол, залог, категория, грамматика, активный залог, пассивный глагол

Key words: verb, voice, category, grammar, active voice, passive voice

XÜLASƏ

Məqalədə ingilis dilində feilin növləri və ifadə vasitələri haqqında danışılır, onun cümlədəki rolu, kateqoriyaları, dil sistemindəki yeri xüsusi vurğulanır.

Həmçinin, ingilis və Azərbaycan dillərində feil növlərinin sayı haqqında hər iki dilin tədqiqatçılarının söylədiyi fikirlər qabardılır.

Feil həm leksik, həm də qrammatik baxımdan çoxşaxəli bir nitq hissəsidir. O, hərəkət, hal, proses və ya vəziyyəti ifadə etməklə yanaşı, zaman, şəxs, şəkil, təsirlik və növ kimi qrammatik kateqoriyalarla da fərqlənir.

Növ çoxlu sayda müxtəliflikləri ilə diqqəti cəlb edir. Növ dedikdə ilk öncə subyekt-obyekt münasibətlərinin ifadəsi göz önündə canlanır.

Ahmadli Maya Pasha

TYPES OF VERBS IN THE ENGLISH LANGUAGE AND THEIR MEANS OF EXPRESSION SUMMARY

The article discusses the types of verbs in the English language and the means of their expression, emphasizing their role in the sentence, their categories, and their specific place within the language system. It also highlights the views expressed by researchers of both languages regarding the number of verb types in English and Azerbaijani.

The verb is a part of speech that is multifaceted both lexically and grammatically. In addition to expressing action, state, process, or condition, it also varies according to grammatical categories such as tense, person, form, transitivity, and voice.

Voice attracts attention due to its numerous varieties. When speaking of voice, the expression of subject–object relations is primarily brought to mind.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются виды глаголов в английском языке и средства их выражения, особо подчёркивается их роль в предложении, категории и место в языковой системе. Также освещаются мнения исследователей о количестве видов глаголов в английском и азербайджанском языках.

Глагол является многогранной частью речи как в лексическом, так и в грамматическом отношении. Наряду с выражением движения, состояния, процесса или ситуации, он различается и по таким грамматическим категориям, как время, лицо, форма, залог и вид.

Bütün dillərin qrammatik sistemində feil nitq hissələri arasında xüsusi yer tutur. Feil həm leksik, həm də qrammatik baxımdan çoxşaxəli bir nitq hissəsidir. O, hərəkət, hal, proses və ya vəziyyəti ifadə etməklə yanaşı, zaman, şəxs, şəkil, təsirlik və növ kimi qrammatik kateqoriyalarla da fərqlənir.

Feilin çoxsaylı formal və semantik xüsusiyyətləri onu dil sisteminin ən mürəkkəb və eyni zamanda ən məhsuldar nitq hissəsinə çevirir.

Əksər dillərdə feilin aşağıdakı kateqoriyaları mövcuddur:

- 1) feilin zaman kateqoriyası;
- 2) feilin tərz kateqoriyası;
- 3) feilin növ kateqoriyası;
- 4) feilin şəkil kateqoriyası;
- 5) feilin şəxs və kəmiyyət kateqoriyası;
- 6) feilin sıra kateqoriyası.

Feilə dair xüsusi tədqiqat aparən H.Mirzəyev də feilə xas olan xüsusiyyətləri yüksək qiymətləndirir. *Ona görə feillər özünün leksik-semantik, morfoloji, sintaktik, üslubi, fonetik və digər xüsusiyyətləri ilə, bu xüsusiyyətlərin zənginliyi, rəngarəngliyi, fərdiliyi ilə başqa nitq hissələrindən əsaslı şəkildə seçilir və bu baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb edir* [1, s.15].

“Növ” məfhumunu feil kateqoriyası kimi adlandırmaq üçün ənənəvi yunan termini “**diathesis**” olmuşdur ki, bunun da hərfi tərcüməsi “**vəziyyət**”, **yerləşmə** deməkdir. C.Layons yunan terminini və onun hərfi mənasını - “**vəziyyət**” verdikdən sonra qeyd edir ki, “*bu termin qədim yunan qrammatika məktəbinin nümayəndələrinin passiv növ və onun qarşılığı olan aktiv növ haqqında söylədikləri klassik qədim yunan dilindən çox, birbaşa müasir ingilis dili üçün uyğundur*” [2, s. 394-395].

İ.İ.Meşaninov feilin növ kateqoriyasını belə xarakterizə edir: “Növ cümlə üzvlərinin bir-birinə qarşılıqlı əlaqəsindən asılı olaraq feilin dəyişən formalarından biridir” [3, s. 307].

Feilin növ kateqoriyasından danışarkən İ.İ.Meşaninov çox mühüm bir məsələyə toxunur. O, qeyd edir ki, “feilin növ kateqoriyasından danışarkən, ümumi prinsiplərdən çıxış etmək olar, lakin bütün dillər üçün feil növlərinin vahid sistemini tətbiq etmək olmaz” [3, s. 309].

Növ kateqoriyası əksər dillərdəki feillərin ən mühüm, mühüm olduğu qədər də mürəkkəb qrammatik kateqoriyalarındandır. Növ subyekt-obyekt münasibətlərinin ifadəsində, insanın praktik, əqli fəaliyyətində mərkəzi mövqə tutur və çoxlu sayda müxtəliflikləri ilə diqqəti cəlb edir.

O.S.Axmanovanın “Linqvistik terminlər lüğətində” də qeyd edilir ki, *növ hərəkətin subyektinə ilə obyektinə arasında olan müxtəlif münasibətləri ifadə edən feil kateqoriyasıdır* [4, s. 152].

İngilis dilinin elmi qrammatikasının banisi H.Suit müasir ingilis dilində feilin aktiv və passiv növlərindən danışır. Eyni zamanda o, bir sıra dillərdə feilin qayıdış və orta növlərinin mövcudluğunu da qeyd edir [5, s. 79].

Klassik qrammatikanın banilərindən biri olan C.S.Nesfild müasir ingilis dilində feilin iki növünü göstərir: *aktiv növ, passiv növ*.

Aktiv sözü latın mənşəli olan *actum* sözündən götürülüb. Bu söz **nəyi isə etmək** deməkdir (*doing*). Məsələn, *Tom threw a ball.-Tom top atdı*.

Deməli, feilin aktiv növündə mübtədə fəaldır, iş görür.

Passiv növdə isə mübtədə üzərində başqa şəxs tərəfindən iş görülür. Passiv sözü də latın mənşəli olan *pass-us* sözündən götürülüb. Bu söz **əziyyət çəkmək** (*suffering*) mənasını verir. Məsələn,

A ball was thrown by Tom [6, s. 56].

Top Tom tərəfindən atıldı.

C.O.Körm ingilis dilində feilin növləri haqqında söylədiyi fikir Azərbaycan dili baxımından olduqca maraqlı və diqqəti cəlb edəndir. O, feilin məlum və məchul növlərini qeyd edir. Passiv növ öz növbəsində iki qrupa bölünür: **a)** ümumi hərəkət bildirən passiv (common actional passive form); **b)** yeni passiv hərəkət forması (new actional passive form). Öz növbəsində yeni passiv bir neçə yarımqrupa bölünür:

1) *get passive – He got married.-O, ailə qurdu/evləndi*.

2) *become passive – She became influenced.-O, təsirləndi*.

3) *passive of experience – I had (or got) my right leg hurt in an accident.-Bir qəzada sağ ayağımı zədələdim*.

4) *passive after causatives – I had (or got) a new suit made.-Təzə paltar tikdirdim*. [7, s. 82].

Qeyd etmək istərdik ki, sonuncu iki variant bizim üçün olduqca maraqlıdır. Belə təsnifata heç bir mənbədə rast gəlmirik. Xüsusən, sonuncu variant daha çox diqqəti

cəlb edir. Burada söhbət Azərbaycan dilində feilin icbar növünün qarşılığından gedir. Həmin cümləni Azərbaycan dilinə belə tərcümə etmək olar: *Mən təzə kostyum tikişdirdim.*

Hər bir qrammatik kateqoriya müəyyən ifadə vasitəsinə malikdir. Analitik yolla ifadə olunan passiv konstruksiya oppozisiyanın güclü tərəfi kimi çıxış edir. Beləliklə, feilin passiv növü konkret ifadə vasitəsinə malik olur:

Jane took the bag. – Ceyn çantasını götürdü.

The bag was taken. – Çanta götürüldü.

Bir sıra dilçilər feilin qayıdış, qarşılıq və orta növlərindən danışırlar. Həmin müəlliflər, bircə, sadəcə olaraq qrammatik formaya yox, semantik prinsipə əsaslanırlar.

He cut himself. – O əlini kəsdi.

They met each other. – Onlar (bir-birilə) görüşdülər.

The door is opened. – Qapı açıqdır. [8, s. 151].

Bu tipli cümlələrdə feilin növünü göstərən qrammatik formadan danışmaq qeyri-mümkündür.

Bir sıra dilçilər feilin qayıdış, qarşılıq və orta növlərindən danışırlar. Həmin müəlliflər, bircə, sadəcə olaraq qrammatik formaya yox, semantik prinsipə əsaslanırlar.

He cut himself. – O əlini kəsdi.

They met each other. – Onlar (bir-birilə) görüşdülər.

The door is opened. – Qapı açıqdır. [8, s. 151].

Bu tipli cümlələrdə feilin növünü göstərən qrammatik formadan danışmaq qeyri-mümkündür.

N.Məmmədov özünün “Azərbaycan dilçiliyinin nəzəri əsasları” adlanan monoqrafiyasında feilin növləri haqqında türkologiyada, o cümlədən, Azərbaycan dilçiliyində söylənən fikirləri ümumiləşdirərək Azərbaycan dilində *feilin altı növünü göstərir: əsas, məchul, qayıdış, qarşılıqlı, icbar, şəxssiz [9, s. 249].*

N.Məmmədovdan fərqli olaraq M.Hüseynzadə feilin beş növünü qeyd edir: **məlum (aktiv), məchul (passiv), qayıdış, qarşılıqlı, icbar.** M.Hüseynzadə şəxssiz növü ayrıca növ kimi təqdim etmir.

“Müasir Azərbaycan dili” II cild. “Morfologiya” adlı qrammatika kitabında Azərbaycan dili materialı əsasında aparılan tədqiqatlara əsaslanaraq feilin növləri haqqında məlumat verilir. *Feil növlərinin müəyyənləşməsində aşağıdakı prinsiplərdən istifadə edilir: subyektlə hərəkət, hərəkətlə subyekt və obyekt, bir də subyektlə obyekt arasında mövcud olan münasibət feil növlərini əmələ gətirir [10, s. 238].*

ƏDƏBİYYAT

1. Mirzəyev, H.İ. Azərbaycan dilində feil. / H.İ.Mirzəyev.– Bakı: “Maarif” nəşriyyatı, – 1986. – 320 s.
2. Лайонз, Дж. Введение в теоретическую лингвистику. / Дж. Лайонз.–М.: “Прогресс”, –1978. – 543 с.
3. Мещанинов, И.И. Члены предложения и части речи./ И.И.Мещанинов. – Л.: “Наука” Ленинградское отделение, –1978. –387 с.
4. Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов. / О.С.Ахманова. Изво “Советская энциклопедия”. –М.: –1966. – 606 с.
5. Sweet, H. A New English Grammar. Logical and Historical./ H.Sweet. Part I, – Oxford: At the Clarendon Press, –1930. – 499 p.
6. Nesfield, J.C. Outline of English Grammar. (Revised edition). –London: Macmillan and CO LTD. –New York: st. Martin’s Press, –1955. –239 p.
7. İofik,L.L., Pospelova A.G. Readings in the Theory of English Grammar. / L.L.İofik, A.G.Pospelova. –L.: “Просвещение” Ленинградское отделение, – 1981. – 222 p.
8. Бархударов, Л.С. Очерки по морфологии современного английского языка. / Л.С.Бархударов. –М.: “Высшая школа”, –1975. –156 с.
9. Məmmədov, N.N. Azərbaycan dilçiliyinin nəzəri əsasları./ N.N.Məmmədov.– Bakı: “Maarif” nəşriyyatı, – 1971. – 368 s.
10. Müasir Azərbaycan dili. II cild. Morfologiya. – Bakı: “Elm” nəşriyyatı, – 1980. – 510 s.

Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Səlimi Əliyeva